

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 2

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та
Є24 глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх
та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-
практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редак-
цією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. –
Т. 2. – 828 с.

ISBN 978-617-8263-40-9

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У другому томі збірника відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-40-9 (т. 2)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

КУБАРЄВ ІВАН ВОЛОДИМИРОВИЧ

*Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, професор*

БАРГАН СЕРГІЙ СЕРГІЙОВИЧ

*Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ,
викладач кафедри кримінально-правових дисциплін*

ВИКОРИСТАННЯ ДОКАЗІВ У ЗАКОРДОННИХ МОДЕЛЯХ ДОПИТУ

Допит як складний інформаційно-психологічний процес спілкування характеризується наявністю процесуальної форми комунікації між суб'єктом, який веде допит (слідчим), і допитуваним (потерпілим, свідком, підозрюваним), елементом якої є зворотній зв'язок від останнього. Однак отримати повний обсяг достовірних відомостей щодо обставин злочину не завжди є можливим через активну протидію розслідуванню з боку допитуваних осіб, що нерідко має прояв у вигляді повідомлення хибних даних. В цьому плані існує потреба вдосконалення тактичних прийомів допиту в конфліктній ситуації, зокрема, за рахунок імплементації закордонних розробок, що вже довели свою ефективність на практиці.

Так, становить інтерес запропонована дослідниками Гетеборзького університету техніка “Strategic Use of Evidence” (далі – SUE), яка є підґрунтям для планування та проведення допиту, та містить практичні рекомендації щодо формування висновків про істинність чи оманливість суджень допитуваного [1, с. 270]. Практична реалізація цієї моделі відбувається у два етапи. На першому етапі допит проводиться у формі вільної розповіді, під час якої слідчий аналізує почуті твердження і готує на їх основі перелік питань, з урахуванням рівня неузгодженості і наявності певних доказів. На другому етапі слідчий переходить до уточнюючих запитань, щоб почути як особа подолає невідповідність альтернативними поясненнями. Разом з цим слідчий демонструє докази, які спонукають допитуваного до зміни показань у відповідь на викриття, породжуючи неузгодженість всередині тверджень.

Прагнучи забезпечити результативність другого етапу зарубіжні фахівці розробили тактику використання доказів (передбачає оцінку значущості доказів для допитуваного та їх пред'явлення за найбільш оптимальною в кожному окремому випадку схемою) і тактику запитань (систематичне вичерпання альтернативних пояснень, якими допитуваний намагається зрівняти невідповідність) [2, с. 34]. Головним чином, ці тактики спрямовані на отримання психологічної реакції допитуваного, яка зовні виражається у генеруванні відмовок,

що зазвичай підсилюють протиріччя. За підсумками допиту певний рівень неузгодженості між відповідями допитуваного і продемонстрованими доказами дозволяє діагностувати обман.

Тактика використання доказів пропонує враховувати час, спосіб і послідовність їх розкриття при проведенні допиту, на які у допитуваного виникатиме відповідна рефлексія. Більшість фахівців, які досліджували техніку SUE вважають, що тактику доказів варто застосовувати наприкінці допиту, адже раннє їх розкриття допомагає особам, які повідомляють неправду, пристосуватися до характеру запитань слідчого, вигадуючи більш узгоджені та правдоподібні їх спростування [3, с. 190]. В одному з досліджень зазначено, що приховування доказів до заключного етапу (тобто пізніше їх розкриття) призводить до більш виражених прогалин і невідповідностей в повідомленнях допитуваного. Поруч з тим не меншою ефективністю вирізняється пред'явлення доказів шляхом «крапельного» методу (пред'явлення конкретного доказу як відповідь на кожну почуту невідповідність в процесі розповіді допитуваного). Його використовують залежно від низки факторів, зокрема: кількості наявних фактичних даних, їх доказової сили, рівня неузгодженості в твердженнях допитуваного, ухилення від конкретних запитань.

Спрямованість техніки SUE на збільшення вірогідності розпізнавання недостовірних показань шляхом виявлення загальних закономірностей поведінки осіб, які приховують відому інформацію або вдаються до обману, а також їх типової реакції на демонстрацію доказів викривального змісту, слугувала підґрунтям для створення альтернативних моделей допиту, зокрема канадської PHASE та норвезької KREATIV. Розробником PHASE став співробітник Королівської канадської кінної поліції Д. Карр (D. Carr), який прагнув послабити психологічний тиск на допитуваного, але зберегти високу результативність допиту [4]. Така модель складається з шести стадій: 1) підготовка; 2) встановлення психологічного контакту; 3) розвиток теми допиту за допомогою вільної розповіді; 4) пошук невідповідностей тверджень з метою їх деталізації; 5) використання техніки SUE; 6) підбиття підсумків допиту. У цьому випадку стратегічне використання доказів є основною стадією, яка зосереджується на психологічних процесах, що відрізняють осіб, котрі повідомляють неправдиві відомості, від осіб, які повідомляють правду, у випадку демонстрації викривальних доказів. Наприклад, інтерв'юер припускає, що особа усвідомлює наявність доказів «А» і «В», але не здогадується про існування доказу «С». Цілком очікувано, що особа буде вільно розповідати про докази «А» і «В», але не згадає про доказ «С». Демонстрація доказу «С» викликає відповідну рефлексію у реципієнта (зміна показань, виправдовування, звинувачення інших осіб). Невідповідність тверджень особи про доказ С або взагалі переконання у його відсутності є показником брехні.

Сучасним варіантом альтернативного проведення допиту також є модель KREATIV, яка розроблена норвезькими науковцями. Назва-акронім відображає основоположні цінності та принципи цього методу [5], зокрема (назви наводяться мовою оригіналу – норвезькою):

Kommunikasjon – спілкування;
Rettsikkerhet – верховенство права;
Etikk og Empati – етичність;
Aktiv bevisstgjøring – активна свідомість;
Tillit gjennom åpenhet – довіра через відкритість;
Informasjon – змістовність інформації;
Vitenskapeligforankring – науковість.

В межах цієї моделі техніка SUE вказує на послідовність ознайомлення допитуваного з доказами, коли їх пред'явлення відбувається з урахуванням доказової сили (від слабких, що викликають незначну психологічну реакцію у допитуваного, до сильних, на які реакція буде максимальною), або коли пред'явлення доказів відбувається залежно від їх точності (від низької до високої), переходячи від загальних (абстрактних) натяків про їх існування, до більш чіткого, точного окреслення доказу, який планується розкрити.

Таким чином, основні принципи SUE вже покладено в основу деяких зарубіжних моделей допиту. Її застосування дозволяє вдосконалити процес встановлення рівня істинності показань допитуваних осіб і може бути корисним в діяльності вітчизняних правоохоронців. Проте, на наш погляд, у своїй відокремленості вона не може слугувати запорукою успішності проведення допиту, тому що в межах однієї стратегії неможливо передбачити всі аспекти процесуальної комунікації в кримінальному провадженні.

Список використаних джерел:

1. Luke T. J., Hartwig M., Joseph E., Brimbal L., Chan G., Dawson E., Jordan S., Donovan P., & Granhag P. A. (2016). Training in the Strategic Use of Evidence technique: Improving deception detection accuracy of American law enforcement officers. *Journal of Police and Criminal Psychology*. № 31 (4). P. 270–278.
2. Hartwig M. (2005). Interrogating to detect deception and truth: Effects of strategic use of evidence. PhD dissertation. Sweden : Department of Psychology, Gothenburg University. 65 p.
3. Dando C. J., Bull R. (2011). Maximising opportunities to detect verbal deception: training police officers to interview tactically. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling* 8. P. 189–202.
4. Ask an expert. The art of an effective interview. (2017). Vol. 79. No. 1. URL: <https://www.rcmp-grc.gc.ca/en/gazette/the-art-an-effective-interview> (дата звернення: 01.05.2023).
5. From interrogations to investigative interviewing. The NCHR international department. Rule of law. 2019. 2 p. URL: https://www.jus.uio.no/smr/om/ia/rechtsstat/invest_int_concept_note_nov2019.pdf (дата звернення: 01.05.2023).

Ключові слова: тактика допиту, неправдиві показання, викриття обману, використання доказів, криміналістична тактика.

Key words: foreign interrogation tactics, false testimony, exposure of deception, strategic use of evidence, criminalistics.

Хижняк Євген Сергійович Окремі аспекти загальної профілактики умисних вбивств підрозділами кримінальної поліції	408
Цитряк Віктор Ярославович, Альбещенко Олексій Станіславович Правові питання діяльності приватних військових компаній в умовах воєнних конфліктів	413
Павліченко Євгенія Володимирівна, Косяк Олег Володимирович Напрями розвитку пробації в Україні	415
Григорчак Діана Володимирівна Протидія торгівлі людьми в умовах війни та глобальних викликів XXI століття	417

СЕКЦІЯ 22

КРИМІНАЛІСТИКА, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, ПСИХОЛОГІЯ ТА МЕДИЦИНА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СУДОЧИНСТВА

Tishchenko Valerii Volodymyrovych, Bielik Larysa Stepanivna Features of forensic analysis in the investigation of crimes	420
Загородній Віктор Євстафійович, Гресь Юлія Олегівна Збройний конфлікт як обстановка вчинення розслідування злочинів	423
Цехан Дмитро Миколайович Класифікація доходів, сформованих за результатами злочинної діяльності	425
Самойленко Олена Анатоліївна, Тітуніна Катерина Вікторівна До питання криптовалют як засобу вчинення кримінального правопорушення	427
Ващук Олеся Петрівна, Стевенсон Оксана Степанівна Перспективи криміналістики в умовах російсько-української війни	430
Албул Сергій Володимирович, Колодій Денис Володимирович Оперативно-розшукове документування колабораційної діяльності в умовах воєнного стану: проблемні питання	432
Кубарев Іван Володимирович, Барган Сергій Сергійович Використання доказів у закордонних моделях допиту	436